वन्दना

शरदकुमार भट्टराई
इन्दिरा भट्टराई

वन्दना

ग्रन्थको नाम	:	वन्दना
लेखक र प्रकाशक	:	शरदकुमार भट्टराई इन्दिरा भट्टराई
सर्वाधिकार	:	@ लेखकमा सुरक्षित
प्रकाशकहरू	:	शरदकुमार भट्टराई इन्दिरा भट्टराई
प्रकाशन मिति	:	वि.सं. २०६८ अक्षयतृतीया
प्रकाशित सङ्ख्या	:	५०० प्रति
मूल्य	:	रु. ५०।–
वितरक	:	साझाप्रकाशन पुलचोक, ललितपुर श्रीपशुपतिनाथशरण सहकारी सं.लि. पशुपति, काठमाडौं
कम्प्युटर सेटिङ्ग	:	श्रीखड्गप्रसाद खनाल
मुद्रक	:	एन्.पी.टी.सी. लिमिटेड विमासमिति मार्ग, सरस्वतीनगर फोन नं. ४८११२२६, ४८११३७१

वन्दना

खाली

वन्दना

अपि स्वर्णमयीं लङ्कां न मे लक्ष्मण रोचते ।
जननी जन्मभूमिश्च स्वर्गादपिगरीयसी ॥

उपर्युक्त वाल्मीकि रामायणको सदुक्तिले हामीहरूलाई वन्दनाको सृजना गर्ने प्रेरणा दिएको हो । दाङ तुलसीपुरको अञ्चलाधीशकार्यालयको सहायक अञ्चलाधीश पदमा म कार्यरत रहँदा २०३७ साल श्रावण ३० गते मैले मेरी प्रातःस्मरणीया गुरुमाताको सम्झनामा 'उनको सम्झनामा' भन्ने कविता लेखेको थिएँ । त्यो कविता मेरो प्रथम कवितासङ्ग्रह 'सिर्जनाका फूलहरू २०५१' मा प्रकाशन भइसकेको छ । २०५२ साल माघ १ गते मेरी पूजनीया माताको स्मृतिमा मैले रचना गरेको 'श्रद्धाञ्जलि' नामक शोक खण्डकाव्य प्रकाशित भयो । त्यसपछि पनि मैले मेरा विभिन्न रचनाहरूमा माता रन्धतादेवी, पिता धर्मदत्त भट्टराई, गुरुमाता अर्थात् आमै बालकुमारी र कान्छी काकी सरस्वतीदेवीका सम्बन्धमा समेत संस्मरण लेख्ने गरेको छु । ती रचनाहरूमध्येमा पनि मेरो अनुस्मृति नामक ग्रन्थमा जानेसम्म विस्तृतरूपमा उल्लेख गरेको छु । यो क्रम पछि प्रकाशित हुने मेरा ग्रन्थहरूमा पनि रहने छ । तैत्तिरीयोपनिषद्को शिक्षावल्लीको प्रथम वल्लीको ११ औँ अनुवाक्मा उल्लेख भएको मातृदेवो भव, पितृदेवो भव र आचार्यदेवो भव भन्ने उपदेशले पनि हामीहरूलाई यो लेख्न प्रेरणा दिएको हो ।

यस वन्दना काव्याञ्जलिमा मैले माता, पिता र गुरुमाताका सम्झनामा लेखिएका कविताहरूका साथै मेरी धर्मपत्नी इन्दिराद्वारा आफ्नी आमा अर्थात् मेरी जायामाता जानुकादेवीका नाम लेखिएको कविता पनि यस वन्दनामा समावेश गरिएको छ । आदरणीय माता, पिता र गुरुजनप्रति श्रद्धाञ्जलिस्वरूप हामी दम्पतीले कविताहरू रचना गरेर यस वन्दनामा प्रकाशित गरेका हौँ । यो नै हाम्रो उहाँहरूप्रति रहेको अगाध श्रद्धा र भक्तिको प्रतीक हो ।

यस वन्दनाको माध्यमबाट हामीहरू माहिला बा स्वर्गीय कुलप्रसाद भट्टराई, उहाँका स्वर्गीया दुवै पत्नीहरू वसुन्धरादेवी र विष्णुदेवीको पनि सम्झना गर्दछौँ । कान्छा बा स्वर्गीय चन्द्रकान्त भट्टराई र उहाँकी पत्नी स्वर्गीया सरस्वतीदेवीको सम्झना गर्नु हामीहरू आफ्नू कर्तव्य ठान्दछौँ ।

अन्त्यमा स्वर्गीय जायापिता हरिकृष्ण पोखेलप्रति पनि श्रद्धाञ्जलि अर्पण गर्दै यसमा नाम उल्लेख नभएका ज्ञात तथा अज्ञात सम्पूर्ण पितृहरूमा पनि श्रद्धासुमन अर्पण गर्दछौँ ।

२०६८ साल अक्षयतृतीया

शरदकुमार भट्टराई
इन्दिरा भट्टराई

वन्दना

खाली

माता

खाली

माता

लामीडाँडा धवल हिमका शैलले घेरिएको ।
खोलानाला सघन वनका पङ्क्तिले बेरिएको ॥
बग्छिन् छ्यौमै हिमजल नदी दूधकी दूधकोशी ।
आमालेझैँ मधुर पयले नित्य सन्तान पोसी ॥
(१)

मेरा पुर्खा अलि पर दुभे गाउँ छोडेर आई ।
लामीडाँडा समथर थलो बीच बस्थे रमाई ॥
राम्रो ब्रह्मस्थल अघि थियो मानसम्मान पाई ।
बस्थे सारा मिलजुल गरी साथमा भट्टराई ॥
(२)

आफ्नै आफ्ना वरपर थिए शुद्ध सोझो समाज ।
गर्थ्यो होला ! त्यस समयमा सत्य सद्धर्म राज ॥
लामीडाँडा सुसदन थियो शान्तिधामै समान ।
बाबा आए त्यस सदनमा धर्मदत्ताभिधान ॥
(३)

रावा खोला तुहिनतनया छेउमा बस्छ गाउँ ।
सुन्ना साथै मन खुश हुने बाक्सिला रम्य ठाउँ ॥
बस्थे सोही जमिनतलमा वृद्ध दाहालवंश ।
जन्मिन् सोही विमल कुलमा रन्धता ब्रह्मअंश ॥
(४)

सानैमा नै वर अति गुणी स्वस्थ खोजी जुराई।
खेल्दाखेल्दै परिणय भयो होस राम्रो नपाई॥
प्यारो आफ्नू मधुर अति नै माइतीदेश छोडी।
लामीडाँडा पतिघर गइन् नव्य सम्बन्ध जोडी॥

(५)

आइन् नौली प्रथम दुलही दीपजस्तै बनेर।
आए घेरे स्वजन सबले हेर्नलाई भनेर॥
राखिन् गोडा जब जमिनमा लाजले बेहुलीले।
आए घेरे नियत विधिले आरती सेउलीले॥

(६)

आइन् ब्यौली पतिघर जहाँ मात्र यौटी नवीना।
बन्नैपर्थ्यो सकल घरको कामगर्दै प्रवीणा॥
बिस्तारै नै गृहविषयका काममा चित्त लाई।
आमा साँच्चै कुशल गृहिणी बन्नुभो चाल पाई॥

(७)

जे जे पर्थे प्रतिदिन हुने काम आफ्ना घरैमा।
गर्ने गर्थिन् तनमन दिई राम सम्झी मनैमा॥
सोझीसाध्वी सरल मनकी स्वार्थ केही नराखी।
मेरी आमा सफल गृहिणी बन्नुभो नाम राखी॥

(८)

हेर्दाहेर्दै दिन र महिना बर्ष धेरै बितेछन्।
छोराछोरी दश हुन गई चाहिंदा जन्मिएछन्॥
सानैमा नै खल नियतिले पाँच सन्तानलाई।
सोझै तान्यो अमरपुरमा थाहपत्तै नपाइ॥

(९)

छोप्तै ल्याए दिनकुदिनले घामछाया बनेर ।
घोच्ने गर्थ्यो अनि कुदिनले शूल जस्तै बनेर ॥
छोराछोरी जति पनि गए शोकले घेरिइन् ती ।
मेरी आमा कम समयमा देखिइन् रुग्ण जस्ती ॥
(१०)

माया गर्थिन् हरतरहले नित्य सन्तानलाई ।
गर्थिन् सेवा स्वजनसबको नित्य हाँस्तै रमाई ॥
ठूला पारिन् समयसँग नै चल्नसक्ने बनाई ।
पोखिन् आफ्नो रगतपसिना वंशउत्थानलाई ॥
(११)

जे जे पर्थे शुभ अशुभ या धर्म वा कर्म गर्दा ।
साथै हुन्थे पति पनि सधैँ दुःख या कष्ट पर्दा ॥
हेर्दाहेर्दै पतिसहित नै जालले जेलिए ती ।
साँच्चै लाग्थ्यो हलचल नभै दम्पती बाँधिए ती ॥
(१२)

पर्दा केही सकस घरमा छेक्तथिन् ढाललेझैँ ।
रक्षा गर्थिन् अबल शिशुको गर्जिंदै सिंहिनीझैँ ॥
माया गर्थे पति पनि सधैँ मान्दथे ती सतीझैँ ।
देखिन्थिन् ती यमनियमले खारिएकी व्रतीझैँ ॥
(१३)

कैले खेती अनि त कहिले लेकबेँसी गरेर ।
फर्किन्थिन् ती घर अति ढिलो काममा जोतिएर ॥
छोराछोरी दिनभरि भुली काम गर्दै हराई ।
माया गर्थिन् वनवनचरी नीडमा राति आई ॥
(१४)

चढ्थेँ अग्ला रुखहुँदि म ता फुकिँदै जम्जमाई ।
आमा भन्थिन् किन रुख चढिस् ? दुःख होला तँलाई ।।
आमा भन्थिन् रुख मुनि बसी झर्न चाँडो मुल्याहा ।
आँखा हेरी टुलुटुलु कठै ! पीर मानी अथाहा ।।
(१५)

कैले कैले घरचलनमा पर्न जाँदा अभाव ।
आमालाई अलिअलि कहीँ पर्न जान्थ्यो प्रभाव ।।
जे होस् आमा तर पनि कसै दुःख किञ्चित् नमानी ।
गर्दैजान्थिन् विधिवश सबै पूर्वको कर्म ठानी ।।
(१६)

आमा सारै सरल मनकी धर्मकी मूर्तिजस्ती ।
सङ्ली सोझी सलल बहने जाह्नवीमूलजस्ती ।।
आमा साध्वी पति अभिमुखी सूर्यकी फूलजस्ती ।
वर्षा गर्ने अमृत सबमा रातकी जूनजस्ती ।।
(१७)

मेरी आमा सरल मनकी स्वच्छ सद्भावजस्ती ।
देख्ता लाग्थ्यो तन र मनमा दुःख नै छैनजस्ती ।।
जल्ले जे जे जति पनि भनून् रोष नै छैनजस्ती ।
बुझ्दाबुझ्दै बुझिनसकिने मौनसन्तोषजस्ती ।।
(१८)

पूजाआजा व्रत र जपमा बित्न गै धेर बार ।
आमाको त्यो अतल मनको नासियो अन्धकार ।।
गर्ने गर्थिन् हरतरहले धर्मकर्मादि धेर ।
गर्दागर्दै सब दिन बिते सद्व्रती नै बनेर ।।
(१९)

छोडी आफ्नो घर पर भए पुत्र ती पढ्नलाई ।
आमालाई अति सकस भो शान्तिले बस्नलाई ॥
सम्झीसम्झी तरल मनले आँसु भित्रै बगाई ।
आमा रुन्थिन् सुतविरहमा कौशिकीझैँ सुसाई ॥
(२०)

कैले बस्थिन् अविचल उनी रातमा दीप बाली ।
सम्झिन्थिन् ती हरबखत नै मात्र सन्तान खालि ॥
इच्छा गर्थिन् प्रतिदिन उनी धर्मकर्मादि गर्न ।
राख्थिन् इच्छा सब किसिमले पुत्रकल्याण गर्न ॥
(२१)

कल्ले बुझ्ने जलन मनको जल्छ भित्रै सुसाई ।
कल्ले देख्ने व्रण हृदयको बग्छ भित्रै रसाई ॥
कल्ले बुझ्ने कति छ मनमा ज्वारभाटा उठेको ।
कल्ले हेर्ने नयन दुइटै दूधकोसी बनेको ॥
(२२)

सल्लाघारी सरसर गरी भित्र छोए समान ।
लाग्थ्यो होला प्रकृति सब नै घुँक्क रोए समान ॥
लाग्थ्यो होला वरिपरि सबै सिर्जना नै अँधेरो ।
मेरी आमा व्यथित अति भै देख्नुहुन्थ्यो अँधेरो ॥
(२३)

आमा सोध्थिन् पतिसँग सधैँ पत्र आए कि ? भन्दै ।
बाटो हेर्थिन् प्रतिदिन कठै पुत्र आए कि ! भन्दै ॥
कैलेकैले हिकहिक हुँदा बाडुली नै चलेर ।
आमा रुन्थिन् तब तनयले सम्झिएछन् भनेर ॥
(२४)

सम्झीसम्झी तनयतनया रात हुन्थे कि ? लामा ।
बिर्सुन् यद्वा तर पनि कठै बिर्सिदैनन् कि ? आमा ॥
मीठो पाके पनि त घरमा ती सधैँ सम्झिएर ।
आमा रुन्थिन् व्यथित अति भै न्याउलीझैँ भएर ॥

(२५)

घुम्दैफिर्दै नियमित सधैँ आउँथे चाडबाड ।
आमा रुन्थिन् तनय नहुँदा सम्झँदै भै उजाड ॥
आए छोरा यदि घर भने हाँस्तथिन् फूल जस्ती ।
चम्किन्थिन् ती चमचम गरी रातकी जून जस्ती ॥

(२६)

राती सुत्ता पनि त सपनी देखिए क्यै नराम्रो ।
आमालाई छटपट भई डाह हुन्थ्यो नराम्रो ॥
झस्की उठ्थिन् झटपट गरी रातमै आत्तिएर ।
गर्थिन् पूजा वरपिपलको ती सखारै गएर ॥

(२७)

बाटो हेर्थिन् अब सुतहरू आउने हुन् कि ? भन्दै ।
आमाका हा ! कति दिन बिते मासवर्षादि गन्दै ॥
लाग्थ्यो वर्षा अनि त मनमा आस जान्थ्यो मरेर ।
खोलानाला विकट भलले छेक्छ बाटो भनेर ॥

(२८)

आमा रुन्थिन् सुतविरहमा आँसु झारी हजार ।
बाछो छुट्ता धुरु धुरु रुने धेनुझैँ बारबार ॥
हाँसेजस्ती सतह तहमा भित्र आँधी हजार ।
कल्ले बुझ्ने विरह मनको फुट्छ जो बारबार ॥

(२९)

शिक्षादीक्षा जब सब सकी पुत्र जागीर खाई ।
बढ्दैचढ्दै परपर पुगे मानसम्मान पाई ॥
जान्थे छोरा जति जति उँभो हाँस्दथिन् हर्ष मानी ।
आफ्ना सारा जप र तपको प्राप्ति नै हो कि ? ठानी ॥
(३०)
छोरा जान्छन् अति निठुर भै दूर ती मस्त बन्दै ।
आफ्नै पत्नी तनयतनयामात्रमा स्नेह गर्दै ॥
आमा रुन्छिन् प्रतिपल कठै सम्झँदै दुःख मानी ।
माया लान्छे तल तल सधैँ छालले छाल तानी ॥
(३१)
जान्छन् सोझै जल र ममता बग्दछन् ती अगाडि ।
साँच्चै नै हो प्रकृति तिनको फर्कँदैनन् पछाडि ॥
फर्के नै वा यदि पछि भने बन्छ यद्वा विकार ।
भन्ने सम्झी चुप भइरहिन् आउँदा सद्विचार ॥
(३२)
आमा ओर्लिन् तल सुनसरी धर्मका साथ लागी ।
जल्ले गर्दा विरह मनको जो गयो दूर भागी ॥
छोराछोरी हरसमय नै आउँथे भेट्नलाई ।
आमा बन्थिन् अतिशय खुशी दुःख सारा हराई ॥
(३३)
बस्ता बस्तै सब दिन बिते दीर्घ छाया खसाली ।
घेर्दै ल्याए परिजन बढी मोहमाया बसाली ॥
आए छोपे सबतिर बसी नातिनीनातिनाले ।
बूढचौलीको अनुभव भयो शक्ति नै घट्दिनाले ॥
(३४)

आमालाई अलिअलि गरी हिँड्न गाह्रो हुँदै गो ।
पूजाआजा जप र तपमा धेर आस्था हुँदै गो ॥
सक्तैमा नै जति पनि गरिन् दूर तीर्थादि यात्रा ।
आमालाई क्रमसँग भयो आँगनै कष्टयात्रा ॥
(३५)

बेरामी भै हलनचल ती बन्दथिन् बारबार ।
चल्दै जान्थ्यो हरतरहले नित्य स्वास्थ्योपचार ॥
छोराछोरी पति पनि मिली गर्दथे हेरचाह ।
आमालाई कति दिन कठै ! हुन्नथ्यो कत्ति थाह ॥
(३६)

यस्तै धेरै दिन र महिना वर्ष ती बित्न थाले ।
आमालाई अति दुःख भयो जीर्णरोगी हुनाले ॥
छोराछोरी परिजनहरू आँसु झारी नराम्रो ।
रुन्थे भन्थे कुन नियतिले रोग लाग्यो नराम्रो ॥
(३७)

आमा खोज्थिन् तनयतनया सम्झँदै व्यग्रताले ।
गर्थिन् सारै छटपट उनी कष्टले भावनाले ॥
छोरा सेवारत पर हुँदा बस्न लामो बिदामा ।
गाह्रो हुन्थ्यो तर पनि सधैँ आउँथे सम्झँदामा ॥
(३८)

सेवा गर्थे तन र मनले रोग साह्रो हुँदै गो ।
आमालाई अनि त तन नै धान्न गाह्रो हुँदै गो ॥
बिस्तारै नै अलिअलि गरी रोगले सुस्त पारी ।
सुत्नै बस्नै अति कठिन भो उठ्न भो कष्ट भारी ॥
(३९)

सुत्तासुत्तै सकल जिउमा उब्जिए धेर घाउ।
लाग्थ्यो साँच्चै शरशयनका भीष्मका हुन् कि ! घाउ॥
दुख्थ्यो सारा चरचर गरी घाउ झन् चर्किएर।
पर्थिन् मूर्छा अतिशय भई हेर्दथिन् झस्किएर॥
(४०)

जानैपर्ने नियत दिनमा जो छ दैवी व्यवस्था।
आमालाई सब सुझ थियो आउँदा त्यो अवस्था॥
जानीजानी सब सहिरहिन् देहमा कष्ट पाली।
जप्थिन् भित्रै मनमन सधैं रामको नाम खालि॥
(४१)

देख्थिन् दुःखी जन जब उनी आत्तिँदै दुःख मानी।
गर्थिन् सेवा हरतरहले मुख्य कर्तव्य ठानी॥
हिंसा यद्वा पर अहितका काम देखे सदैव।
रोक्ने गर्थिन् खुद अघि सरी ढाल बन्दै सदैव॥
(४२)

गर्दै आइन् जनमभर नै धेर राम्रा सुकार्य।
गर्थ्यो जल्ले परहित हुने पुण्यदानादि कार्य॥
जल्ले ठानिन् सुकृत कृत नै अन्त्यमा जान्छ साथ।
त्यस्तीलाई तकलिफ दियौ दैव ! पारी अनाथ॥
(४३)

हाँस्थिन् पैले अनवरत जो धर्मलाई अँगाली।
रुन्छिन् ऐले विवश बिचरी मृत्युलाई अँगाली॥
कैले हाँसो रुदन कहिले देखिने घामछाया।
मिथ्या हो यो क्षणिक दुनियाँ जिन्दगी रामछाया॥
(४४)

आमाको त्यो सरल मनको जो थियो कृत्यकार्य ।
इच्छा जस्तै सब गरिदिए अन्त्यदानादि कार्य ॥
हेर्दाहेर्दै स्वजन सबले कालले टप्प आई ।
आमालाई पर लगिदियो ब्रह्ममा नै मिलाई ॥
(४५)

आए रोए परिजनहरू वज्र नै वज्रिनाले ।
पारी सारा स्वजन टुहुरा रन्धता हिड्दिनाले ॥
यस्तैमा नै झटपट गएँ आत्तिदै हेर्नलाई ।
आमा भेट्ने अतल मनमा भावना खूब आई ॥
(४६)

जाँदाजाँदै खल समयले निर्दयी नै भएर ।
चाँडै स्वाहा शव गरिदियो घाटमा नै लगेर ॥
आमाको त्यो खपिनसकिने शोकलाई दबाई ।
आफ्नू गर्ने सब गरिरहेँ आँसु भित्रै लुकाई ॥
(४७)

पूरा गर्दै क्रमसँग सबै औद्‌र्ध्वदेहादि कार्य ।
गर्नैपर्ने सब गरिदियौँ पुण्यदानादि कार्य ॥
श्रद्धा राखी विधि सब गरी पूर्ण तेह्रौँ बिताई ।
आमालाई परिजन रुँदै गर्दियौँ हा ! बिदाइ ॥
(४८)

आमाको त्यो जनमभरको जो थियो एक इच्छा ।
स्यूँदोमा नै सिँदुर रहँदै मुक्त बन्ने सदिच्छा ॥
इच्छा जस्तो जुन पनि थियो त्यो भयो पूर्ण सारा ।
आमा जाँदा तनयतनया आज छौँ बेसहारा ॥
(४९)

सोझीसाध्वी यमनियमले शुद्ध नै पारिएकी।
आफ्ना सारा व्रत र तपले स्वर्णझैँ खारिएकी॥
माया गर्ने चरअचरमा शुद्ध खानी दयाकी।
आमा लाग्थिन् झलमल सधैँ मूर्ति सद्भावनाकी॥
(५०)

मेरी आमा जुन दिन गइन् बर्सियो रात सारा।
कामिन् धर्ती डगमग भई छोपिए जून तारा॥
भत्के कैयौँ घर र झुपडी पूर्व नेपाल थर्क्यो।
धेरै ठूलो क्षति हुन गयो राष्ट्रको भाग्य चर्क्यो॥
(५१)

आमालाई सहज लिन वा यान वैकुण्ठबाट।
आयो होला ! अनि त पृथिवी थर्किइन् यानबाट॥
कामिन् धर्ती थरथर गरी भूमिचालो गएर।
थर्क्यो चर्क्यो जमिन सहसा क्षुब्ध साह्रै भएर॥
(५२)

मेरी आमा सरल मनकी जो थिइन् पुण्यखानी।
जाँदा छोडी सहज धरती पोखिइन् दुःख मानी॥
धर्ती छोडिन् जब त उनले हल्लियो पूर्व सारा।
लाग्थ्यो साँच्चै सकल सकियो जिन्दगीको सहारा॥
(५३)

मेरी आमा सजल नयना कष्ट भित्रै लुकाई।
पग्ले जस्ती अलिअलि गरी हाडछाला सुकाई॥
घोटी घोटी अवयव सबै सम्झी सन्तान खालि।
बाँड्थिन् आमा मधुर ममता भित्र वात्सल्य पाली॥
(५४)

आमाको त्यो अतल मनको भित्रको भाव डाकी ।
बोल्थ्यो माया अविचल सधैँ अङ्ग सम्पूर्ण ढाकी ॥
हेर्दाहेर्दै फुरफुर गरी नाच्तथे अङ्ग सारा ।
आमाका ती अवयव सबै बन्दथे स्नेहधारा ॥

(५५)

आमाको नै मधुर ममता पाउँदा नित्य साथ ।
हुन्थे पैले अब गइसकिन् ठान्छु सारै अनाथ ॥
ऐले मैले तममय सबै देख्छु निस्पट्ट कालो ।
हेर्दाहेर्दै अब त जगतै देख्न थालेँ म कालो ॥

(५६)

मेरा बाबा विकल बहुतै अङ्ग आधा गुमाई ।
बिर्सी सारा परिजनहरू थाहसुद्धी नपाई ॥
बाठा, शूरा, सबल, चतुरा, साहसी व्यक्तिलाई ।
सिट्ठा पाऱ्यो अलिअलि गरी शोकले नै सुकाई ॥

(५७)

हेर्दाहेर्दै कम समयमै काल फर्केर आई ।
बाबालाई पनि लगिदियो थाहपत्तै नपाई ॥
छोराछोरी परिजन सबै एकसाथै रुवाई ।
सोभ्कै तान्यो खल नियतिले दम्पती युग्मलाई ॥

(५८)

टीकाटाला शुभ विजयका चाड द्यौसीतिहार ।
घुम्दैफिर्दै शुभ दिनहरू आउँथे बारबार ॥
कैले पर्थे परिणयहरू धर्मकर्मादि कार्य ।
कैले पर्थे उपनयन वा देवपूजा सुकार्य ॥

(५९)

जान्थ्यौँ हामी घुमफिर गरी भेट्न बाबा र आमा ।
बन्थ्यो सारा घर रिमिझिमी पुग्दथ्यो पूर्णतामा ॥
भेला हुन्थ्यौँ तनयतनया बन्दथ्यो पुण्यधाम ।
बन्थे हाम्रा जनकजननी माझमा जूनघाम ॥
(६०)

सम्झी सम्झी जनकजननी प्रातमा नित्य जाई ।
उक्ली ठाडो क्रमसँग सिँढी शम्भुका सामु आई ॥
पोखौँ भन्दै विरह मनको गर्दथेँ सत्प्रयास ।
सम्झी सम्झी क्षणिक सब यो बन्दथेँ झन् उदास ॥
(६१)

हेर्दै सारा पशुपति नदी वाग्मती आर्यघाट ।
घुम्ने गर्थँ प्रतिदिन गई नित्य आवासबाट ॥
मर्छन् जल्छन् जुन शव भई खाइँदा कालबाट ।
जान्छन् यद्वा सब शिवपुरी मृत्युको लोकबाट ॥
(६२)

जो जो जल्थे जति पनि सबै वृद्ध वृद्धा जवान ।
आफ्ना ठान्थेँ किन किन म ता बाबुआमा समान ॥
बाबा आमा सकल यसरी घाटमा नै जलाई ।
मैले आफ्ना प्रियजन गरेँ घाटबाटै बिदाइ ॥
(६३)

रुन्छौँ छातीभरि विरह ली जान्छ जो रोकिँदैन ।
बस्नेलाई विरह छ सधैँ चल्छ जो रोकिँदैन ॥
मर्नैपर्ने नियति सबको हुन्छ जो रोकिँदैन ।
भन्ने सम्झी विरह मनको रोक्छु जो रोकिँदैन ॥
(६४)

हामीभन्दा जनकजननी दूर धेरै भएछौ ॥
कैल्यै भेटै हुन नसकिने ठाउँमा जो गएछौ ।
छोडचौ चाँडै उत्रृण नहुँदै गर्न केही नपाई ।
राख्यौ भारा तिरिनसकिने दूधको पुत्रलाई ॥
(६५)
आमा आऊ सहज सपनी बीचमा माथिबाट ।
बिस्तारै नै मधुर ममतापूर्ण राखेर हात ॥
मेरो सारै विकल मनमा शान्तिको लेप लाऊ ।
हाँस्तै आऊ पलभर यहाँ सुस्त चालेर पाउ ॥
(६६)
जानै पर्ने नियति सबको टार्न नै सक्छ कल्ले ।
लेख्यो जस्को जति पनि कुरा भोग्नु नै पर्छ उल्ले ॥
यी हुन् सारा सतहतहका ज्ञान यो बुझ्छ कल्ले ?
आफैँलाई जब परिगयो ज्ञान यो दिन्छ कल्ले ?
(६७)
लेख्तालेख्तै भलभल हुँदै नेत्रमा आँसु आई ।
तान्यो सोझै तलतल कठै ! भावनाले बगाई ॥
आयो बाढी भल भल भई धैर्यको बाँध फारी ।
रोयो मेरो कलम बिचरो मैसरी आँसु झारी ॥
(६८)
पोखेँ मैले विरह मनको वाग्मती छेउ आई ।
बग्थे मेरा नयन दुइटै वाग्मतीझैँ रसाई ॥
फुल्थे श्रद्धा सुमन मनका नित्य नै भावनाका ।
चल्थे यद्वा हिकहिक गरी बाडुली सम्झनाका ॥
(६९)

मिल्लान् थुप्रै परिजनहरू मिल्छ सत्कीर्तिसार ।
मिल्दैनन् ती जनकजननी फर्किंदै बारबार ॥
भन्ने सम्झी दहरतलको शुद्ध सद्भाव सारा ।
मैले अर्पे जनकजननी युग्ममा अश्रुधारा ॥

(७०)

श्रद्धा राखी अतिशय बसी छेउमा वाग्मतीको ।
मैले पोखेँ सहज मनको भावना सद्व्रतीको ॥
यो हो मेरो व्यथित मनको पत्रपुष्पार्चनादि ।
लेउन् जानी जनकजननी श्राद्ध वा तर्पणादि ॥

(७१)

पिता

पिता

मेरा पुर्खा अघि अघि बढी गोरखाबाट पूर्व ।
सिन्धू सालू क्रमसँग पुगे पाइ बिर्ता अपूर्व ॥
रावा दूवे त्यसपछि गई एक बिर्ता किनेर ।
बस्ने गर्थे त्यस जमिनमा प्राप्तिका साथ धेर ॥
(१)

केही छोटो समयपछि नै फेरि रावा तरेर ।
लामीडाँडातिर अघि बढे वास सर्ने भनेर ॥
पाए राम्रो समथल थलो बन्धुको माझ खास ।
आनन्दी भै सुखसँग बसे प्राप्त भै सन्निवास ॥
(२)

सेतो अग्लो हिमशिखरले नित्य छर्थ्यो प्रकाश ।
लाग्थ्यो साँच्चै धवल अति नै शम्भुको अट्टहास ॥
रावा कोशी मृदु जल पिई स्वच्छ ताजा वतास ।
गर्ने गर्थे सघन वनका बीचमा नै निवास ॥
(३)

लामीडाँडा झलमल सधैँ उच्च डाँडो हुनाले ।
लामीडाँडा गहन अति नै वृक्ष बाक्ला हुनाले ॥
लामीडाँडा शिवतर सधैँ ब्रह्मवस्ती हुनाले ।
लामीडाँडा प्रियतर निकै लेकवेसी हुनाले ॥
(४)

सोही राम्रो शुभ जमिनमा पूर्वको कर्मबाट ।
जन्मे बाबा सुदिनतिथिमा धर्मका नामबाट ॥
बाबाभन्दा अघि पनि थिए ज्येष्ठ बाबा स्व एक ।
जन्मे बाबा पछि पनि अरू भाइ बैनी अनेक ॥
(५)

बाबाभन्दा पछि कुल भए माहिला भाइ जान ।
जन्मे अर्का अनुज सवमा कान्त चन्द्राभिधान ॥
कान्छा चाँडै परमपदको पान्थ भै हिँड्दिनाले ।
बाबा साह्रै व्यथित हुनुभो चन्द्र जो अल्पिनाले ॥
(६)

कान्छी काकी विवश विधवा सत्यमा नै रहेर ।
काटिन् सारा दिन र रजनी दुःख साह्रै सहेर ॥
हाम्री आमा सँगसँग रही धर्मकर्मादि गर्दै ।
लागिन् टाढा अमरपुरका तर्फ संसार तर्दै ॥
(७)

मेरा बाबा विवश टुहुरो बन्नुभो बालकैमा ।
आयो सारा गहन घरको भार सानै हुँदामा ॥
ज्यामैसाथै अनुज बहिनी औ फुपू बाललाई ।
पाल्दै पोस्दै अघि अघि बढे दुःख अत्यन्त पाई ॥
(८)

पैले आफ्नो परिणय भयो बाक्सिलामा गएर ।
आइन् नौली प्रथम दुलही दीपजस्तै भएर ॥
गर्दागर्दै अनुज बहिनी आदिको हेरचाह ।
बिस्तारै नै क्रमसित गरे ती सबैको विवाह ॥
(९)

यस्तैमा नै छुटपुट भई माहिला भाइ खास ।
गर्नेगर्थे स्वगृह तलको गेहमा गै निवास ॥
आफ्ना आफ्ना नियतिवश भै कर्मका साथ लागी ।
बढ्दै जाँदा कति पर पुगे क्वै बसे क्यै नलागी ॥
(१०)

छोराछोरी जति पनि भए अर्ध पारेर भागे ।
बाँचे जो जो अलिअलि गरी ती सबै दूर लागे ॥
बाबा एक्लै लडभिड गरी पर्दथे काम जे जे ।
मेरा बाबा अघि बढिरहे भाग्यले नै दियो जे ॥
(११)

खेतीपाती घर र परको जे सुकै काम गर्न ।
बाबा साह्रै सुदृढ मनको जे परोस् सो बिहोर्न ॥
डोका डाला सुकुल घुम जो बुन्नमा खूब दैव ।
नाम्लादाम्ला पनि सहजमा बाट्नुहुन्थ्यो सदैव ॥
(१२)

चिन्हा पात्रो जनमगणना कुन्डली वैद्यकाम ।
पूजाआजा विविध विधि जो जान्नुहुन्थ्यो तमाम ॥
मेरा बाबा सहज गतिले भन्नुहुन्थ्यो पुराण ।
जे चाहिन्थे सकल मुखमै बस्तथे सत्प्रमाण ॥
(१३)

धामी झाँक्री विविध गुणका ओखती झारफूक ।
गर्दाखेरिन् सकल जनमा बन्नजान्थे अचूक ॥
मेरा बाबा सहज सबमा ज्ञान राखेर खास ।
सेवा गर्दै सकल जनमा गर्नुहुन्थ्यो निवास ॥
(१४)

छोरा लागे जब पर दुवै दिक्क लागेर आई।
मेरा बाबा झटपट झरे सुन्सरीमा बसाइ॥
मेरी आमा स्वजन जति छन् बासँगै साथ आए।
लामीडाँडा सकल खनियो सुन्सरीमै रमाए॥
(१५)
मेरा बाबा अविचल भई गर्दथे कामकाज।
बाबाको नै वरिपरि सधैँ घुम्नजान्थ्यो समाज॥
मेरा बाबा निडर अति नै न्यायका मूर्तिजस्ता।
मर्दा पर्दा स्वजन सबका ओतिने वृक्ष जस्ता॥
(१६)
चाहे आओस् कुदिन अथवा धेर ऐश्वर्य आओस्।
चाहे वैरी वरिपरि हउन् या त सर्वस्व जाओस्॥
जस्तै जेहोस् तर पनि पिता धैर्य आफ्नो नछोडी।
बढ्दै जान्थे अविचल सधैँ मृत्युसंत्रास तोडी॥
(१७)
आफ्नो प्यारो जनमधरती स्वच्छ पानी वतास।
छोडी झर्दा जनकजननी बन्दथे वा उदास॥
जेहोस् आफ्नै वरपर थिए गाउँकै सानमान।
देख्दा लाग्थ्यो सकल सहजै लामिडाँडै समान॥
(१८)
बाबा सारै दृढ मति भई जे परुन् कामकाज।
गर्ने गर्थे अघि पछि लिई स्वच्छ सारा समाज॥
बाबा बूढो जति हुनुभयो तिर्सना दूर भाग्यो।
पैलेको त्यो गतिविधि कठै ! सुस्तरी दूर लाग्यो॥
(१९)

पैले बाबा मन अति दिई काममा चाख राखी ।
गर्नेगर्थे सकल घरको काम बाँकी नराखी ॥
बिस्तारै नै जनक सबमा मोह छोडेर खास ।
बस्नेगर्थे स्थितमतिसरी भै सबैमा उदास ॥
(२०)

आमालाई जब नियतिले ब्रह्ममा लीन पाऱ्यो ।
बाबालाई तब अधमरा क्षुब्ध पारी पछाऱ्यो ॥
बोल्ने चल्ने अघि जति थियो त्यो क्रमैले हरायो ।
बिस्तारै नै विरतिपनले सुस्त सर्वाङ्ग छायो ॥
(२१)

छोराछोरी स्वजन सबमा मोह छोडी चटक्क ।
आत्मा जोडी अविचल लगी ब्रह्मका साथ टक्क ॥
बस्नेगर्थे जब पनि पिता लाग्दथ्यो काम नौलो ।
हामीलाई सब नव थियो भाव जो हो सुनौलो ॥
(२२)

कैले कैले स्थिरतर भई मौन साधी समग्र ।
बाबा बस्ता स्वजन सबमा बढ्दथ्यो ताप उग्र ॥
आए कोही सुपरिचित बा भन्नुहुन्थ्यो न आऊ ।
भेट्ने इच्छा अब पर भयो छैन सम्बन्ध जाऊ ॥
(२३)

आए घेरे परिजन भने भित्र वैराग्य जाग्थ्यो ।
बाबालाई स्वजन सबको सास दुर्गन्ध लाग्थ्यो ॥
यद्वा बाबा भव सब भुली ध्यान दी रन्धतामा ।
ढोका ठोकी गुमसुम भई बस्नुहुन्थ्यो कुनामा ॥
(२४)

ठानी झूटो सकल दुनियाँ सत्य सम्झेर राम।
बिस्तारै नै जनक हुनु भो स्वान्तमै आप्तकाम॥
चट्टै छोडी लटपट सबै या बनी स्त्रीवियोगी।
हेर्दाहेर्दै जनक हुनुभो कर्मसंन्यस्थ योगी॥

(२५)

हामी शोच्थ्यौँ सुझबुझ सबै त्यो कहाँ दूर भाग्यो ?
यद्वा बाबा विधुर हुनुभै यो दशा आइलाग्यो॥
यस्तैमा नै जनमरणको नष्ट पारी उपाधि।
बाबा सोझै परमपदमा पुग्नुभो ली समाधि॥

(२६)

यं प्राप्य न निवर्तन्ते तद्धाम परमं मम।

– गीता ८।२१

गुरुमाता

खाली

गुरुमाता

आभा थिइन् बालक बालिकाकी ।
सन्मार्गगामी गुरु साधनाकी ॥
सङ्कल्पकी सौष्ठव मूर्तिजस्ती ।
बाला थिइन् झल्मल दीपजस्ती ॥

(१)

देख्ता थिइन् केवल एक नारी ।
ती भीष्मझैं सद्व्रतकी पुजारी ॥
ती गर्दथिन् ब्रह्मविचार नित्य ।
अलीक ठान्थिन् भव यो अनित्य ॥

(२)

डोऱ्याउथिन् सानु छँदा मलाई ।
दिन्थिन् सहारा अघि बढ्नलाई ॥
यो लोकदेखिन् परसम्म तानी ।
भन्थिन् मलाई उनले कहानी ॥

(३)

सधैं उजेली गिरिराजजस्ती ।
ती वाटिकाकी नव पुष्पजस्ती ॥
आदर्श उच्चो दृढता सतीझैं ।
आफैं उठेकी हिमकी चुलीझैं ॥

(४)

त्यागी सबै स्वार्थ परार्थ खालि ।
लिएर हिँड्थिन् शिरमा उचाली ॥
शिक्षा कसोरी म दिऊँ भनेर ।
हिड्थिन् यिनी दीपशिखा बनेर ॥
(५)

यी चन्द्रमाभ्रैँ तम दूर फाली ।
निर्भ्रान्त बढ्थिन् ममता सँगाली ॥
भर्ना थिइन् ती नव चेतनाकी ।
खम्बा थिइन् शाश्वत भावनाकी ॥
(६)

मनस्विनीझै सब साथ हुन्थिन् ।
दिएर अर्ती मनभित्र छुन्थिन् ॥
तपस्विनीझैँ भ्रम राग छाडी ।
हुन्थिन् सबैका सँगमा अगाडि ॥
(७)

लाग्दैनथ्यो दुःख गुमाउनाले ।
प्रमत्त बन्थिन् न त पाउनाले ॥
बाला थिइन् सागरझैँ अगम्य ।
आकाशझैँ निर्मल शान्त सौम्य ॥
(८)

उदारजस्ती अनुदारजस्ती ।
सद्भावना वा अनुरागजस्ती ॥
मायामयी ती मृदुभावजस्ती ।
बात्सल्यताकी प्रतिमूर्तिजस्ती ॥
(९)

वैशाखजस्ती र वसन्तजस्ती।
ब्रह्मिष्ठ औ श्रोत्रिय सन्तजस्ती॥
ब्रह्मिष्ठकी ब्रह्मविचारजस्ती।
स्वान्तःस्थ सत्‌चित् समभावजस्ती॥
(१०)

म देख्छु टाढा नवरङ्गजस्ती।
चम्की रहेकी रविचन्द्रजस्ती॥
सामान्यजस्ती र विशेषजस्ती।
बुझेर झन् बुझ्नु छ शेषजस्ती॥
(११)

स्वर्लोकमा नै उनको छ वास।
छर्छिन् धरामा उनले सुवास॥
प्रसार गर्छिन् शुभभाव धेर।
जो झर्छ धर्तीतिर भा बनेर॥
(१२)

सङ्कष्ट पर्दा सब कष्ट रोकी।
हामीहरूका भय ताप बोकी॥
दिइन् सहारा दृढ शक्ति साथ।
हामी बनेनौ कहिल्यै अनाथ॥
(१३)

बच्चाहरूको ममता सँगली।
गर्छे चरी रक्षण देह फाली॥
त्यस्तै गरी रक्षण दुःख साथ।
ल्याइन् उचाली समभाव साथ॥
(१४)

सन्देश बोकेर यहाँ उदाइन् ।
शिक्षा दिई शिक्षित जो बनाइन् ॥
अध्यासझैँ सुट्ट गइन् हराई ।
भेट्नै नपाएर भइन् पराई ॥
(१५)

छ श्वास ताजा अझ यो हवामा ।
छ वासझैँ लाग्दछ मृत्तिकामा ॥
बोली छ उस्तै अझ घन्किएको ।
मुहार आँखाभरि चम्किएको ॥
(१६)

चम्केर तारासँग माथिबाट ।
आशीष दिन्छिन् शुभभावसाथ ॥
त्यो भाव नै शक्ति बनेर आई ।
सत्प्रेरणा दिन्छ सधैँ मलाई ॥
(१७)

यद्वा उनी दूर भएर जाउन् ।
यद्वा उनी ब्रह्म बनी बिलाउन् ॥
अद्वैत भै भित्र चियाउँला म ।
या द्वैत भै भेट्न कि आउँला म ॥
(१८)

देखाउँला पौरख नै भनेर ।
टाढा भएँ छात्र म जो बनेर ॥
पढेर फर्कें तर गैसकीछन् ।
सुटुक्क आमै पर भै सकीछन् ॥
(१९)

सम्बन्ध हाम्रो सहसा हरायो ।
ममाथि साँच्चै गुरुभार आयो ॥
त्यो भार मैले कहिले तिरौँला ।
सत्कार मैले कहिले गरौँला ॥
(२०)

बस्छिन् तिनी यो मन भित्र खास ।
गर्छिन् सधैँ नै मुटुमा निवास ॥
संस्कार पाएँ जुन बालकैमा ।
जाँदैन कैल्यै पनि यो वृथामा ॥
(२१)

वेदान्तकी अद्वय बोधजस्ती ।
यद्वा उनी मौन अबोधजस्ती ॥
हराभरा सुन्दर वागजस्ती ।
विहानकी झङ्कृत रागजस्ती ॥
(२२)

यी नेत्र खोल्ने शुरुमा उनै हुन् ।
हामी सबैकी गुरुमा उनै हुन् ॥
देखाइ सन्मार्ग गइन् कि अन्त ।
यद्वा बनिन् ब्रह्म तिनी अनन्त ॥
(२३)

समीप हुन्थे अथवा त टाढा ।
मेरो थियो स्नेह अभिन्न गाढा ॥
आमै गइन् आज छ यै विषाद ।
जे जे गरेँ यो उनकै प्रसाद ॥
(२४)

आमा

आमा

सर्वोच्च शैलकै छेउ मेरो छ माइतीघर ।
कुभिण्डे नामको गाउँ हो ब्रह्मस्थल सुन्दर ॥
म हुँ पोखेलकी छोरी पिताजी हरिकृष्ण थे ।
आमा दाहालकी पुत्री जानुका सब भन्दथे ॥
(१)

सोझा सद्व्यवहारका युगल ती राम्रा भलाद्मी थिए ।
पुत्री चार र पुत्ररत्न दुइटा जन्मेर बढ्दै थिए ॥
आमा बाबु मिलेर तन्मय बनी पाल्दै र पोस्तै थिए ।
जानेसम्म कृतार्थ भै सकलमा संस्कार बाँड्दै थिए ॥
(२)

यस्तैमा नै खल नियतिले बाण ताकेर हानी ।
बाबालाई झटपट लग्यो दुःख मान्दै नमानी ॥
मेरी आमा विचलित नभै धैर्य धेरै लिएर ।
पालिन् पोसिन् तनयतनया आँसु भित्रै पिएर ॥
(३)

छोराछोरी जति पनि भए पालिताली पढाई ।
ठूला पारिन् हरतरहले दुःख अत्यन्त पाई ॥
लड्दैभिड्दै अघिअघि बढिन् नित्य सङ्घर्ष गर्दै ।
छोराछोरी स्वजनसबमा स्नेहसौहार्द छर्दै ॥
(४)

दोटी छोरी पतिघर गए भै विवाहादि कार्य ।
मेरो आयो परिणय हुने जो थियो धर्मकार्य ॥
झट्टै मेरो परिणय भयो खेलखेल्दै रमाई ।
सानैमा नै सब हुन गयो थाह राम्रो नपाई ॥
(५)
लामीडाँडा पतिघर गएँ माइती देश छोडी ।
मैले जानेँ चलन घरको नव्य सम्बन्ध जोडी ॥
जे जे पर्थे सब तरहका काम झर्को नमानी ।
गर्नेगर्थँ जति पनि परुन् काम जानी नजानी ॥
(६)
कैले बेसी अनि त कहिले लेकमा घाँस काट्थेँ ।
डोको बोक्थेँ विकट पहरा वृक्ष झाडी चहार्थँ ॥
गाईभैँसी दुहुन म थिएँ नित्य नै तम्तयार ।
खेतीपाती सहित सब नै काममा होशियार ॥
(७)
यस्तैमा नै तनय दुइटै साथ ली दाजुभाइ ।
मेरी आमा तल झरिदिइन् सुन्सरीमा बसाइ ॥
मेरा आफ्ना पति पनि हिँडे पढ्नलाई भनेर ।
मैले काटेँ विरहसँग नै काल एक्ली बनेर ॥
(८)
आमा बाबा पतिघर विषे जो थिए मान्य धेरै ।
गर्थँ सेवा हरतरहले सम्झँदै काम मेरै ॥
भित्रैदेखिन् तनमन दिई मान सम्मान गर्थँ ।
माया गर्थे जनकजननी हर्षले दङ्ग पर्थँ ।
(९)

कैले कैले प्रिय पति बिदा बीचमा पाइ खास ।
गर्ने गर्थे जनकजननी साथमा नै निवास ॥
मेरा सारा तन र मनमा बग्दथ्यो हर्षधारा ।
देख्ने गर्थें झलमल म ता सृष्टिसौन्दर्य सारा ॥
(१०)

माया गर्थे पति पनि सँगै एक निष्ठा लिएर ।
राम्रो गर्थे यमनियमले सारसत्त्व दिएर ॥
जान्थे चाँडै पति पर हुँदै सम्झनामात्र छाडी ।
जान्थ्यो मेरो मन पतिसँगै साथ लागी पछाडि ॥
(११)

बाचथेँ आमा अनि पति भनी सम्झनामा हराई ।
देखेँ सप्नाहुँदि यदिभने हर्ष लाग्थ्यो मलाई ॥
कैले कैले अशुभ सपनी देखिए दुःख मानी ।
पूजा गर्थें वरपिपलको हुन्छ राम्रो कि ! ठानी ॥
(१२)

छोरी जन्मी रहर मनकी हर्ष मानी रमाएँ ।
मेरा प्यारा पति पर थिए पत्र लेखी पठाएँ ॥
आए केही दिनपछि उनी हर्ष साथै मनायौँ ।
लक्ष्मी सम्झी हरतरहले पालिपोसी बढायौँ ॥
(१३)

आए हाम्रा युगल घरमा स्वप्न जस्तै बनेर ।
चाँडै लागे पर पर कता दूर ती अल्पिएर ॥
स्वप्ना सम्झी सहज सहियो स्वप्नमै दुःख पाएँ ।
मेरो होला नियति कि ! भनी चित्त आफ्नू बुझाएँ ॥
(१४)

जे जे पर्थे सब सहिरहेँ कर्मको खेल भन्दै ।
काटेँ मैले दिन र रजनी मासवर्षादि गन्दै ॥
बाटो हेर्थँ पति लिन छिटै आउलान् नै भनेर ।
यस्तैमा नै पति घर पुगे देवताझैँ बनेर ॥

(१५)

थाहा पाएँ अब त पतिले साथ लान्छन् भनेर ।
फत्रुचो मेरो मन सुमनझैँ दङ्ग साह्रै परेर ॥
लायौँ टीका शुभविजयको चाड मान्यौ तिहार ।
माया पायौँ जनकजननीबाट आशीः हजार ॥

(१६)

हिड्नैलाई नियत जब भो वैरिए बन्धु सारा ।
रोए प्यारा जनकजननी बर्सिए अश्रु धारा ॥
लागेँ आफ्ना पति पछि भई सुस्त छाया बनेर ।
ठानेँ मैले व्रत र तपको पुण्य हो यो भनेर ॥

(१७)

लक्ष्मी छोरी अघि अघि बढिन् बाबुआमा पछाडि ।
लाग्यौँ हामी सहज गतिले धैर्य आफ्नू छाडी ॥
कोशी रोसी विकट पहरा भीर काट्तै डराई ।
आयौँ तेह्रौँ दिन शहरमा पैदलै दुःख पाई ॥

(१८)

मेरो इच्छा अतिशय थियो काठमाडौँ गएर ।
बस्ने घुम्ने पतिसित रही जागिरेनी भएर ॥
मेरो इच्छा सफल हुन गो उघ्रियो जो कपाट ।
मैले पाएँ सुफल पतिकै स्वच्छसत्कर्मबाट ॥

(१९)

डेरा खोजी नियमित भयौँ काठमाडौँ पुगेर ।
हाम्रा बित्थे दिन र रजनी शान्तिका साथ धेर ॥
कान्छी छोरी पछि सुत भए तीन सर्वाङ्गपूर्ण ।
हाम्रो इच्छा हरतरहले सर्वथा भो प्रपूर्ण ॥
(२०)

बढ्थे मेरा पति अघि सधैँ मान सम्मान पाई ।
कैले चढ्थे शिखर हिमका फेरि झर्थे तराई ।
घुम्दाघुम्दै क्रमसँग बढी सिंहदर्बार आई ।
पाए राम्रो पद सचिवको जो बने हाइहाई ॥
(२१)

ठाडो पारी शिर अघि बढे भ्रष्ट जाली हटाई ।
हुन्थे टाढा पतित जन ती त्रास मान्थे डराई ॥
गर्दागर्दै अतिशय सफा काम राखेर नाम ।
पाए धेरै सुयश पतिले मान साथै इनाम ॥
(२२)

कैले जान्थे परपर उडी सिन्धु सातै तरेर ।
फर्कन्थे नै सफल पति ती उच्च शिक्षा पढेर ॥
यस्तै चालासित अघि बढी उच्च आदर्श राखी ।
आए फर्की घर पति कुनै तुच्छ आशा नराखी ॥
(२३)

दोटै छोरी पति घर गई बस्तछन् ज्वाइँ साथ ।
तीनै छोरा परिणय भई बस्तछन् शान्तिसाथ ॥
छोराछोरी घुमफिर गरी आउँछन् भेट्नलाई ।
हामी हुँन्छौँ अतिशय खुशी साथ सन्तान पाई ॥
(२४)

ऐले हामी युगल दुइटै स्वस्थ छौँ साथ बस्छौँ ।
पढ्छौँ गुन्छौँ परहित हुने दानपुण्यादि गर्छौँ ॥
यो हो साह्रै क्षणिक दुनियाँ बस्नु नै छैन धेर ।
हामी बस्छौँ विरत अति भै पाहुनाझैँ बनेर ॥
(२५)

मैले लेखेँ स्वगृहतिरको हाल सङ्क्षेप गर्दै ।
लेख्नै लाग्यो कलम अब यो माइतीदेश तर्दै ॥
मेरी आमा जब तल झरिन् बस्नलाई तराई ।
भेट्नैलाई अति कठिन भै माइती भो पराई ॥
(२६)

आएँ जैले पतिसँग बसेँ भेट्न जान्थेँ म आमा ।
ठान्थेँ उत्र्यो सहजसँग नै स्वर्ग यद्वा धरामा ॥
आमाको त्यो अतिशय उँचो पाइ आदर्श काख ।
लाग्थ्यो धर्ती अपरपुर भो मिल्न गो सौख्य लाख ॥
(२७)

मेरी आमा सफल अति नै जो थिइन् काम गर्दा ।
आँटी शूरी चतुर गृहिणी सिंहिनी काम पर्दा ॥
मेरी आमा घर चलनमा स्नेहकी दिव्य खानी ।
एक्लै ल्याइन् सकल घर नै फूर्तिले माथि तानी ॥
(२८)

मेरी आमा विवश विधवा जो बनिन् दुःख पाइन् ।
हामी सानै शिशु सब थियौँ पालिताली बढाइन् ॥
आमा बाँचिन् सफल अति भै ती बनिन् जो शतायु ।
आमालाई नियतिवश नै मिल्न गो दीर्घ आयु ॥
(२९)

काटिन् आमा सय जब उनी जीर्णताले सतायो ।
हिँड्नै डुल्नै सकस हुन गो होस केही हरायो ॥
होला राम्रो पछितक भनी ओखती गर्नलाई ।
ल्यायौँ आमा झटपट गरी काठमाडौँ उडाई ॥
(३०)

ल्याएँ आफ्नै घर अनि गरेँ सत्तथैँ गर्न जस्तो ।
पाएँ मैले नजिक जननी काख सर्वस्वजस्तो ॥
आमाले नै अघि शिशु हुँदा जो गरिन् सेकताप ।
मैले बोकेँ उत्रृण नहुने पूर्वको उग्र पाप ॥
(३१)

गर्ने गर्थँ उत्रृण हुन नै नित्य सेवासुसार ।
हेर्ने गर्थँ शुभद अति नै सौम्य राम्रो मुहार ॥
मेरी आमा हँसमुख सधैँ रोग नै छैन जस्ती ।
मेरी आमा झलमल सधैँ शुभ्र कैलासजस्ती ॥
(३२)

मेरी आमा सरल अति नै एक गाई समान ।
मेरी आमा अटल अति नै शैलचोटी समान ॥
मैले पाएँ त्यस समयमा भन्न आमा भनेर ।
मैले पाएँ टहल उनको गर्न छोरी बनेर ॥
(३३)

मैले पाएँ अवसर ठुलो गर्न सेवा मुमाको ।
यल्ले मेरो हृदय हलुको भैगयो सर्वदाको ॥
मेरो भित्री अतल मनको नाशियो अन्धकार ।
यद्वा साँच्चै उत्रृण म भएँ झुल्कियो सद्विचार ॥
(३४)

यस्तैमा नै सुझबुझ गयो बिर्सने रोग लागी ।
बोल्ने चल्ने सब पर भयो होस गो दूर भागी ॥
सुत्थिन् आमा अविचल भई मौनतासाथ नित्य ।
ठानिन् यद्वा क्षणिक जगतै यो सबै हो अनित्य ॥
(३५)

यद्वा आमा अविचल बनी ब्रह्ममै लीन बन्दै ।
बिर्सेकी हुन् स्वजन सब यी तुच्छ संसार भन्दै ॥
यद्वा आमा हृदय तहमा ब्रह्मको ध्यान गर्दै ।
पुग्ने गर्छिन् पर पर कता मृत्युसंसार तर्दै ॥
(३६)

यस्तै शोच्थेँ तर पनि सधैँ त्रास लाग्थ्यो मलाई ।
फर्केला नै सुधबुध भनी आस लाग्थ्यो मलाई ॥
कैले देख्थेँ अशुभ सपना दिक्क लाग्थ्यो मलाई ।
यस्तै हुन्थ्यो दिन र रजनी शून्य लाग्थ्यो मलाई ॥
(३७)

पैले बोल्थिन् मृदुवचनले कत्ति केही नझर्की ।
इच्छा गर्थिन् अतिशय उनी गाउँमा जान फर्की ॥
मैले ठाने अलि अलि गरी तान्छ संस्कार आई ।
बूढाबूढी विगत दिनमै पुग्दछन् ती हराई ॥
(३८)

जाने गर्थें नियमित सधैँ बोल्न आमा भनेर ।
सुत्थिन् आमा सुधबुध नभै मात्र मूढो बनेर ॥
सुत्तासुत्तै सकल जिउमा आउँथे घाउ धेर ।
रुन्थेँ साह्रै विचलित भई न्याउलीझैँ बनेर ॥
(३९)

यस्तैमा नै नियमितसरी क्यै सबेरै उठेर ।
आमा हेर्नै मनसँग गएँ कक्षमा खाटनेर ॥
आमालाई मृदुवचनले उठ्नु भन्दै कराएँ ।
अत्तोपत्तो हलचल नभै शून्य देखी डराएँ ॥

(४०)

छामैं हेरैं मुटुढुकढुकी बन्द देखैं कराएँ ।
छामैं नाडी विचलित हुँदै मृत्यु भो चाल पाएँ ॥
साऱ्यौं तुल्सीमठनिर लगी रामको नाम जप्तै ।
मूर्च्छा आयो विचलित भएँ ब्यूझिएँ शोक खप्तै ॥

(४१)

आए आफ्ना परिजन लगे दाहसंस्कारलाई ।
आमा लागिन् अमरपुरका तर्फ सारा रुवाई ॥
हामी रोयौं खपिनसकिने शोक भित्रै दबाई ।
आमालाई क्रमिक सबले गर्दियौं हा ! बिदाइ ।

(४२)

पहिले जननीलाई ल्याएथैं घरमा जब ।
भएथ्यो घरमा मेरो अति ठूलो महोत्सव ॥
आमा गइन् परैं मूर्च्छा अध्याँरो भो सबैतिर ।
ठानेर सब यो मिथ्या चुप लागैं म आखिर ॥

(४३)

ब्रह्मलीन भइन् आमा शुद्ध स्वच्छ थियो मन ।
फेरि आउनुपर्दैन यहाँ जन्म लिईकन ॥
बाँचेकी छु यही सम्झी बुझाईकन यो मन ।
बुझाउँ जति नै चित्त उति नै गर्छ क्रन्दन ।

(४४)

चिन्हाको नाम हो लालकुमारी ललिता भनी ।
आमाले दिनु भो नाम इन्दिरा पतिले पनि ॥
मेरा हुन् नाम जे जस्ता मिथ्या हुन् सब यी तर ।
एउटै ब्रह्म हो साँचो जो रहन्छ सधैँभर ॥
(४५)

गर्न के सक्छु हे आमा ? मेरो सामर्थ्य के छ र ?
म गर्छु सम्झनामात्रै आमालाई निरन्तर ॥
आमाकै साँहिली छोरी आमाकै रक्तकी कण ।
सश्रद्ध अहिले गर्छु श्रद्धाञ्जलि समर्पण ॥
(४६)

ॐ ब्रह्मार्पणमस्तु

कान्छीकाकी

प्रकाशित ग्रन्थहरू

१. उसैको लागि र फेरि उसैको लागि एक अध्ययन – २०२६
२. ऋतुमन्थन, समीक्षात्मकग्रन्थ – २०४४
३. सिर्जनाका फूलहरू, कवितासङ्ग्रह – २०५१
४. बहादुर शाह, खण्डकाव्य – २०५२
५. श्रद्धाञ्जलि, शोककाव्य – २०५२
६. गीत तथा भजनहरू – २०५२
७. अमरसिंहको चिट्ठी, खण्डकाव्य (ने.रा.प्र.प्र.) – २०५३
८. क्रान्तिदूत, खण्डकाव्य – २०५३
९. विविधयात्रा, कवितासङ्ग्रह (साझाप्रकाशन) – २०५५
१०. यात्रैयात्रा, कवितासङ्ग्रह – २०५८
११. पत्रैपत्र, कवितासङ्ग्रह – २०५९
१२. पृथ्वीविजय, काव्य – २०६२
१३. ज्ञान र भक्ति – २०६३
१४. रासपञ्चाध्यायी – २०६४
१५. तीर्थहरूको यात्रावृत्तान्त – २०६४
१६. ब्रह्मसाक्षात्कार – २०६५
१७. उपनिषत्सार – २०६७
१८. ब्रह्मसूत्रसार – २०६७
१९. अनुस्मृति – २०६७
२०. मणिरत्नमाला प्रश्नोत्तरीको अनुवाद – २०६७
२१. वन्दना – २०६८